

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Столярський О.В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ГЕНЕЗИС МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ПЕРІОДИ РАБОВЛАСНИЦТВА, ФЕОДАЛІЗМУ ТА КАПІТАЛІЗМУ

Сучасне бачення актуальності досліджуваної проблеми обумовлене необхідністю вивчення та запровадження історичного досвіду становлення та розвитку основних форм міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю для вдосконалення сучасної концепції протидії зазначеній злочинності.

Транснаціональна організована злочинність, для протидії якої потрібно застосовувати спеціальні заходи, як явище виникла в рабовласницьку епоху з її специфічним державним апаратом і відповідною сукупністю правових норм, що забезпечували панівне становище класу рабовласників. Внутрідержавні засоби відігравали вирішальну роль, однак починали зароджуватися деякі міжнародні погодження і впорядковані дії держав у боротьбі зі злочинністю. Виникає така форма міжнародного співробітництва, як правова взаємодопомога у кримінальних справах (наприклад, у розшуку злочинців) і інститут екстрадиції (видачі злочинців) [1, с. 71].

Так, російський юрист-міжнародник Д. П. Нікольський говорить про договори між грецькими містами-державами, у яких дотримувалися положень про видачу злочинців. Він згадує також про факти застосування інституту видачі до швидких рабів Римської імперії й Греції [6, с. 44].

Радянський юрист-міжнародник Р. М. Валєєв пише: «Договори рабовласницьких держав засвідчують, наскільки інститут видачі злочинців мав яскраво виражений класовий характер, що захищав інтереси панівних класів» [4, с. 12]. Видачі в той час підлягали й

злочинці, що, наприклад порушили недоторканність послів, і раби, що висловлювали протест проти наявних у суспільстві відносин.

У зв'язку з тим, що кримінальне покарання було не стільки методом упорядкування відносин у суспільстві, скільки політичним знаряддям класу рабовласників, воно відрізнялося значним ступенем жорстокості. Так, міжнародні угоди, що містили положення про видачу злочинців, сприяли проведенню в життя погодженої каральної політики договірних держав [6, с. 45].

Відзначимо, однак, що з огляду на роз'єднаність й суперництво держав а також необмежені можливості держави розпоряджатися як своїми громадянами, так і втікачами (перетворити в раба, вигнати, стратити й т.п.), інститут видачі був недосконалий, тому його застосовували рідко.

В епоху феодалізму збільшується кількість договорів екстрадиції, в яких конкретизується коло осіб, що підлягають видачі, визначають її підстави. Отже, інститут екстрадиції продовжує вдосконалюватися. Його застосовує в цей період Росія (наприклад, у взаєминах з Візантією), Англією й Францією [4, с. 13]. Однак, як і в епоху рабовласництва, до кримінальних злочинців інститут видачі застосовують рідко.

У період феодалізму розширилося не тільки коло учасників міжнародного спілкування, але й сама сфера співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Водночас церква активно підтримує співробітництво держав у боротьбі з конкретними видами злочинів, що посягають на спільні інтереси держав, наприклад з морським піратством. Навіть ті країни, які, в боротьбі за панування на морі таємно споряджали й підтримували «джентльменів удачі», офіційно змушені були визнати їх ворогами роду людського (*hostis humoni generis*) [3, с. 9].

Таким чином, при феодалізмі зародилася така форма міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, як договірно-правова координація боротьби зі злочинами, що посягають на інтереси декількох держав. Продовжує розвиватися інститут видачі. Зароджуються і основи інституту права притулку [5, с. 17].

Для капіталістичного суспільства всіх часів був характерний постійний ріст злочинності, що пояснюється, і убогістю й безправ'ям експлуатованих мас, а ще – погонею представників панівних класів за максимальним прибутком. Правлячі кола були змушені приділяти все більшу увагу боротьбі зі злочинністю, а

разом з тим і міжнародному співробітництву у боротьбі з нею, тим паче, що з колосальним розширенням міжнародних зв'язків зросла кількість злочинів з «іноземним елементом», тобто транснаціональних злочинів.

Після революції 1917 року й появи Радянської держави – першого суспільства, вільного від експлуатації, багато питань, які стосувалися боротьби зі злочинністю й міжнародного співробітництва у цій сфері набули особливого ідеологічного звучання [2, с. 4].

Спостерігається еволюція як нових, так і «старих» форм співробітництва тісно пов'язана зі становленням міжнародного права, таких галузей національного права, як кримінальне, кримінально-пенітенціарне й ін., з появою відповідних наук, включаючи кримінологію [3, с. 10].

Розвивається і така форма міжнародного співробітництва, як видача злочинців і правова допомога у кримінальних справах. З ініціативи Франції інститут екстрадиції поповнюється наважливішим положенням, відповідно до якого особи, переслідувані за політичними мотивами і змушені у зв'язку із цим залишити батьківщину, видачі не підлягають. Поступово утверджується принцип видачі лише осіб, що скоїли загальнокримінальні злочини [4, с. 15].

Під приводом боротьби з кримінальними транснаціональними злочинами намагалися виробити єдину політику, а також укласти міжнародні угоди у боротьбі з масовими політичними й визвольними рухами. Таким прикладом можна вважати рух щодо уніфікації кримінального права капіталістичних країн, що мало самотійний організаційний характер і структурно що не відносився до системи існуючих міжнародних кримінальних організацій [7, с. 47].

Таким чином, беручи до уваги вищезазначене, можна зробити наступні висновки. В рабовласницьку епоху розвиток міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю відбувається в умовах роз'єднаності й постійного військового суперництва держав, при низькому рівні розвитку міжнародних відносин і міжнародного права, проте видача злочинців отримує міжнародне договірне оформлення. Особливістю епохи феодалізму, було те, що клас, який править не міняє свого відношення ні до ролі права в суспільстві, ні до кримінальних законів. Особливо це помітно в пізньофеодальний період розвитку суспільства, коли, з

одного боку, кримінальна злочинність набула масового характеру, даючи поштовх до розроблення й застосування національних і міжнародних форм боротьби з нею, з іншого боку – розширилося міжнародне співробітництво. Особливістю є те, що при феодализмі зародилася така форма міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, як договірно-правова координація боротьби зі злочинами, що посягають на інтереси декількох держав, тобто транснаціональними організованими злочинами. Специфікою, капіталістичного періоду було те, що поступово розширювалися сфери співробітництва: крім властиво питань боротьби з транснаціональною злочинністю, розглядали проблеми причин і тенденцій злочинності, заходи щодо її попередження, питання ресоціалізації правопорушників і діяльності пенітенціарних систем. З'являються й швидко розвиваються нові напрямки й форми міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. Розвивається і така форма міжнародного співробітництва, як видача злочинців і правова допомога у кримінальних справах.

Список використаних джерел:

1. Бастрыкин А.И. Формы и направления сотрудничества государств в борьбе с преступностью / А.И. Бастрыкин // Вестн. ЛГУ. Сер. 6. – 1989. – Вып. 3. – С. 68-75.
2. Блатова Н.Т. Основные направления и формы борьбы с преступностью в международном праве / Н.Т. Блатова // Актуальные вопросы теории современного международного права. – М.: ВЮЗИ. – 1985. – С. 3-18.
3. Богатырев А.Г. Международное сотрудничество государств по борьбе с преступностью / А.Г. Богатырев. – М. – Моск. ВШМ МВД СССР. – 1989. – 61 с.
4. Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве / Р. М. Валеев – Казань. – 1976. – 126 с.
5. Галенская Л. Н. Право убежища / Л. Н Галенская – М. – 1968. – 128 с.
6. Никольский Д. П. О выдаче преступников по началам международного права / Д. П. Никольский // СПб. – 1884. – С. 44-49.
7. Шаргородский М.Д. Выдача преступников и право убежища в международном уголовном праве / М.Д. Шаргородский // Вестн. ЛГУ. – 1947. № 8. – С. 44-59.